

KS. ANTONI TOMKIEWICZ, Lublin  
AGNIESZKA KULIK, Lublin

## SAMOWYCHOWANIE MŁODZIEŻY W ORATORIACH PROWADZONYCH W SYSTEMIE WYCHOWAWCZYM ŚW. JANA BOSKO W ŚWIETLE BADAŃ EMPIRYCZNYCH

### WPROWADZENIE

Już od najwcześniejszych chwil życia rozwija się u człowieka pęd do samodzielności, choć nie ma jeszcze charakteru świadomego. Aktywność własna stanowi bardzo istotny czynnik w procesie rozwojowym i wychowawczym. W późniejszym okresie rozwojowym aktywność własna przybierać może charakter samowychowawczy. Proces ten polega na świadomym kierowaniu sobą, swoim rozwojem, własnym postępowaniem według przyjętych przez siebie wzorów zachowania.

Samowychowanie na ogół konstytuują trzy podstawowe czynniki: poznawanie siebie, przyjęcie określonego ideału osobowego oraz dyspozycja panowania nad własnymi dążeniami, którą można określić jako samokontrolę<sup>1</sup>.

Kształtowanie i wychowanie siebie jest ważne w tych systemach wychowawczych, które podkreślają i uwypuklają rolę aktywności własnej człowieka. W sposób szczególny te zagadnienia znajdują swoje miejsce w systemie wychowawczym św. Jana Bosko. Samowychowanie znajduje tu szczególne miejsce.

We współczesnej literaturze pedagogicznej niechętnie mówi się o samowychowaniu, a nawet zagadnienie to jest pomijane i uważane za nierealne.

---

<sup>1</sup> I. J u n d z i ł, *Aktywizacja wychowawcza młodzieży*, Warszawa 1974; *O samowychowaniu. Podręcznik dla młodzieży*, red. I. Jundził, Warszawa 1975.

W pedagogice zaś chrześcijańskiej samowychowanie jest jednym z istotnych elementów. Zajmuje ono ważne miejsce w procesie wychowania.

W literaturze przedmiotowej pojęcie samowychowania jest różnie definiowane. Jedni autorzy kładą nacisk na strukturę tego pojęcia, inni natomiast zwracają uwagę na jego funkcję. Na ogół jednak określa się samowychowanie, jako kierowanie własnym rozwojem poprzez realizowanie przyjętych przez siebie wartości i ideałów, dzięki określonym metodom i środkom wychowawczym.

Św. Jan Bosko w swoim systemie wychowawczym proponuje różne środki i metody, których celem jest pomoc wychowankowi w procesie samowychowawczym. Do takich specyficznych środków i metod zaliczyć należy oratorium. Oratorium „to wspólnota, która ma własne cele [...], tworzy ją spontaniczny kontakt, poczucie odpowiedzialności i zaangażowania w realizację akceptowanych celów”<sup>2</sup>.

Zadaniem niniejszego opracowania jest ukazanie procesu samowychowania młodzieży w oratoriach prowadzonych według zasad wychowawczych proponowanych przez św. Jana Bosko. W tym celu przeprowadzono badania empiryczne wśród młodzieży uczestniczącej w oratoriach działających przy parafiach w Lublinie, Oświęcimiu, Krakowie, Kielcach, Przemyślu. W badaniach wzięło udział 81 osób, zaś zakwalifikowano do analiz statystycznych wypowiedzi 75 osób. W badaniach uczestniczyła młodzież w wieku 13-21 lat; wśród badanych było 17 uczniów szkoły podstawowej i 46 szkoły średniej. Badaniami objęto 44 chłopców i 31 dziewcząt. Wyodrębniono dwie grupy badawcze: grupa I (44 osoby) przebywała w oratorium ponad 3 lata; grupa II (31 osób) przebywała w oratorium mniej niż 2 lata.

W badaniach zastosowano kwestionariusz własnej konstrukcji, w którym uwzględniono następujące zagadnienia: realny obraz siebie, ideały, sposoby poznawania siebie, samokontrola. Kwestionariusz składa się z dwóch części: pytań właściwych i pytań informacyjnych o łącznej liczbie 43<sup>3</sup>. Artykuł składa się z części teoretycznej i empirycznej. Na część empiryczną – zasadniczą – składa się analiza i interpretacja otrzymanych wyników badań dotyczących samowychowania młodzieży w oratoriach salezjańskich.

---

<sup>2</sup> J. V e c c h i, *Salezjańskie Oratorium Ks. Bosko*, Kraków 1989, s. 15.

<sup>3</sup> Tekst kwestionariusza posiadają autorzy artykułu.

## I. ORATORIUM JAKO ŚRODOWISKO SAMOWYCHOWANIA W SYSTEMIE WYCHOWANIA ŚW. JANA BOSKO

Św. Jan Bosko włączył do swego systemu wychowania istotne wartości, które zadecydowały o nowym stylu i oryginalności jego działalności wychowawczej. Wielkość pedagogiczna ks. Bosko polegała na tym, że umiał wykorzystywać różne środki i metody wychowawcze, aby zbliżyć się do młodzieży zwłaszcza tej zaniedbanej. W swojej działalności dążył do wychowania człowieka dojrzałego, zdolnego włączyć się z całą odpowiedzialnością w życie społeczne. Napisał traktat pedagogiczny, w którym zawarł podstawowe myśli swego systemu wychowawczego. Oparł go na rozumie i religii, a jego istotą uczynił miłość<sup>4</sup>.

O rozumie mówi w odniesieniu i do wychowawcy i wychowanka. Chodzi tu o wykorzystanie twórczej siły rozumu w procesie wychowania i samowychowania. Twórcza siła rozumu w samowychowaniu polega na wyzwoleniu energii wewnętrznej, a nie tylko na zdobywaniu określonych informacji. Rozumienie w systemie wychowawczym polega na zrozumieniu siebie samego i przyjęciu odpowiednich ideałów, które mają przyczynić się do rozwoju dojrzałej osobowości<sup>5</sup>. Idea rozumienia siebie realizowana jest przez umacnianie wiary we własne siły, uczenie się pokonywania trudności życiowych i doprowadzenie siebie do przeżywania swego życia w prawdzie.

Drugim filarem w systemie wychowania jest religia. Polega ona na zaufaniu do Boga. Dzięki Stwórcy człowiek jest osobą godną szacunku i czci. Doświadczenie obecności Boga wprowadza poczucie bezpieczeństwa i wartości siebie. Religia bowiem ukierunkowuje człowieka w jego procesie samowychowawczym dostarczając mu motywów postępowania i zachowania.

Miłość zaś stanowi trzon systemu wychowawczego św. Jana Bosko. Oznacza tu ona postawę wychowawcy pragnącego dobra dla wychowanka i wyraża się w jego twórczej obecności wśród wychowanków, w stawianiu im inspirujących wymagań i w zaspokajaniu potrzeb typowych dla wieku młodzieńczego. Miłość pedagogiczna ma przejawiać się w zaufaniu do wychowanka, szczerości i wspólnym poszukiwaniu prawdy<sup>6</sup>. Miłość bowiem stwarza kli-

---

<sup>4</sup> Por. L. C i a n, *System zapobiegawczy św. Jana Bosko i charakterystyczne rysy jego stylu*, Warszawa 1986.

<sup>5</sup> C i a n, dz. cyt., s. 64-72.

<sup>6</sup> J. W i l k, *Atmosfera rodzinna w wychowaniu*, w: *Wychowanie chrześcijańskie w duchu św. J. Bosko*, red. M. Majewski, Kraków 1988, s. 95.

mat, w którym może się uaktywnić proces samowychowania prowadząc do samorealizacji swoich pozytywnych cech osobowości.

Rozum, religia i miłość wyzwalają w wychowanku pragnienie osiągnięcia dojrzałej osobowości i dojrzałego chrześcijanina. Powodzenie tego systemu wychowawczego zależy od tego, na ile wychowanek zaangażuje się sam w proces swego rozwoju i wychowania. To z kolei uwarunkowane jest rodzajem i jakością środków i metod wychowawczych.

## 1. Oratorium jako środowisko samowychowania

Naczelne miejsce wśród różnych środowisk wychowawczych w systemie prewencyjnym zajmuje oratorium. Oratorium oznacza miejsce, gdzie występuje modlitwa. Jest to rodzaj środowiska, w którym przebywali chłopcy zaniedbani i opuszczeni, szukający miłości, aby pożytecznie i radośnie wykorzystać wolny czas i pracować nad swoim charakterem<sup>7</sup>. Wychowankom proponuje Jan Bosko „odzyskanie rodziny przez bycie razem jako przyjaciele, odzyskanie kultury przez szkołę, odzyskanie godności dziecka Bożego poprzez katechezę”<sup>8</sup>.

Właśnie w oratorium dokonuje się kształtowanie dojrzałej wiary, zintegrowanej z filozofią życia poprzez liturgię, życie sakramentalne i katechezę. Aspekt formacji duchowej uzupełniony jest troską o formację ogólną, moralną i kulturalną. Realizuje się to w ramach stowarzyszeń przez muzykę, teatr, sport, wycieczki. Oratorium salezjańskie jest więc swoistą syntezą modlitwy, rekreacji i przejaźni z wychowawcami. Tu wychowanek kontaktuje się ze sobą, z drugim człowiekiem i z Bogiem<sup>9</sup>. Oratoria zakładane są na całym świecie i prowadzą różne formy działalności. Najczęściej spotykane to:

1) oratorium „masowe”: środowisko przeznaczone dla chłopców i dziewcząt mające charakter masowy, uwzględniające określone cele i metody;

2) oratorium „specjalne”: ośrodek przeznaczony dla młodzieży, skupiający określoną grupę, dzięki czemu kontakty osobiste są głębsze i częstsze. Praca dotyczy kształtowania człowieka-chrześcijanina;

---

<sup>7</sup> Por. H. W r o ń s k a, *Oryginalność systemu prewencyjnego*, w: *Wychowanie chrześcijańskie*, s. 25-41.

<sup>8</sup> T. B o s c o, *Oratorium ks. Bosko. Aktualny model Salezjańskiego Oratorium*, w: *Oratorium 2*, Warszawa 1990, s. 15.

<sup>9</sup> Por. J. B o s k o, *Wspomnienia. Oratorium*. Warszawa 1987.

3) oratorium – ośrodek młodzieżowy, gdzie przebywają młodzi ludzie, a działalność wychowawcza uzależniona jest od wieku uczestników<sup>10</sup>. Wyróżnione formy działalności nie wyrażają wszystkich typów oratoriów. Istnieje ich znacznie więcej. W Polsce popularne są tzw. oratoria przyparafialne. Cel oratoriów pozostaje niezmienny. Dzieło to zmierza do ewangelizacji i katechizowania młodzieży z danego środowiska, organizując przede wszystkim czas wolny w otwartych formach odpowiadających psychice i różnorodnym zainteresowaniom młodzieży<sup>11</sup>.

Formy wychowania dostosowane są do współczesnych wymagań młodzieży.

#### a) *Struktura i funkcjonowanie oratorium*

W oratorium można wyróżnić dwa podmioty: młodzież oraz wspólnotę wychowawców. Młodzież w oratorium jest głównym elementem tego środowiska i tworzy je sama przy pomocy wychowawców<sup>12</sup>. Oratorium – to zespół grup w różnym wieku, złączonych wspólnym celem. Istnieją grupy mniej lub bardziej zaangażowane w realizowanie celu, bowiem nie wszyscy uczęszczający do oratorium mają ten sam poziom dojrzałości osobowej i chrześcijańskiej. Poza tym normalny tok życia, zainteresowania dają okazję do rozwinięcia działalności grup w różnych dziedzinach: społecznej, kulturalnej, apostoelskiej i rozrywkowej<sup>13</sup>.

W oratorium uwzględnione są okresy rozwojowe dzieci i młodzieży, w których proponuje się odpowiednie sposoby wychowania. Tworzenie grup i podjęta w nich praca zmierza do kształtowania dojrzałej osobowości we wspólnocie. Za poszczególne grupy odpowiedzialni są liderzy-animatory. Zadaniem animatora jest prowadzenie zajęć o charakterze masowym (spotkania, liturgia itp.), przybliżanie się do młodzieży przez obecność w środowisku i posługę w różnych służbach, prowadzenie grupy i formacja nowych animatorów<sup>14</sup>.

---

<sup>10</sup> Por. Kapituła Generalna 21. 122.

<sup>11</sup> Specjalna Kapituła Generalna 20. 376.

<sup>12</sup> V e c c h i, dz. cyt., s. 16.

<sup>13</sup> K. K u c, *Oratorium w świetle dokumentów salezjańskich. Referat z okazji 150-lecia oratorium, dnia 8.12.1991*, Kraków, s. 20.

<sup>14</sup> *Podstawy i kierunki do Projektu Wychowawczo-Pastoralnego w oratoriach i Salezjańskich Ośrodkach Młodzieżowych*, w: *Oratorium 1*, Warszawa 1990, s. 15.

Za formację młodzieży w oratorium obok animatorów odpowiedzialni są księża salezjanie. Współpracują oni z dyrektorem w tworzeniu projektu wychowawczego. Dyrektor jest odpowiedzialny za współpracę z innymi instytucjami pracującymi z młodzieżą w danym środowisku.

Ważne miejsce w oratorium zajmują rodzice i przyjaciele uczestników, inne osoby świeckie, które swą wiedzą i umiejętnościami służą młodzieży.

Tak więc wspólnotę oratoryjną tworzą więzi przyjaźni, zaufania, łączące szeroko rozumiane grono wychowawców i uczestników. Tak zbudowane oratorium ma swoje cechy charakterystyczne. Jest to przede wszystkim środowisko chrześcijańskie. Życie we wspólnotcie oratoryjnej przenika doświadczenie osobistego spotkania z Chrystusem, przyjaźń z Bogiem. Przejawem zewnętrznym takiego klimatu jest organizowanie rekolekcji, spotkań, w których chodzi o osobiste świadectwo, o dzielenie się doświadczeniem Boga. Apostolstwo nie byłoby możliwe bez osobistego wzrastania i pogłębiania wiedzy i wiary, co dokonuje się przez katechezę, indywidualną formację każdego uczestnika. Mówią o tym wymagania zawarte w regułach obowiązujących w oratoriach<sup>15</sup>.

W życiu oratoryjnym przenikają się wzajemnie trzy elementy: tworząc niepowtarzalną atmosferę wychowawczą: element religijny, kulturalny i rekreacyjny. Swoje miejsce ma tu również lektura dobrej książki, zaangażowanie w muzykę. Ważną rolę w tworzeniu klimatu radości spełnia sport, przechadzki, wycieczki, wychodząc naprzeciw aktualnym potrzebom ruchowym wieku młodzieńczego.

Istotną cechą tego środowiska jest „kulturalność”, którą tworzą wzajemne odniesienia animatorów i uczestników, relacje interpersonalne pełne zrozumienia, zaufania, przyjaźni. Warunkiem jest stała fizyczna obecność animatora wśród młodzieży. Animator inspiruje różne zajęcia, ofiaruje młodym swój czas, zaangażowanie i wszystko, co może im tylko pomóc w osobistym rozwoju.

Oratorium jest więc środowiskiem młodzieżowym, przez nią tworzonem. Wyrasta ze specyficznych potrzeb młodych ludzi, żyjących w konkretnym środowisku. Dlatego organizacja i funkcjonowanie oratorium staje się specyficzną przestrzenią znaczących spotkań, wspólnie wypracowanych propozycji – adekwatnie do wieku i życiowego doświadczenia uczestników. Zmierza do tego, by odpowiedzieć na potrzeby ludzi młodych w konkretnej rzeczywistości.

---

<sup>15</sup> *Memorie biografiche di S. Giovanni Bosco*, Torino 1898-1948, s. 91-92.

### b) *Zadania oratorium*

Oratorium troszczy się o wychowanie religijne, społeczne i kulturalne swych podopiecznych, stwarza warunki, które umożliwiają im nawrócenie, pogłębienie i rozwój życia religijnego. Stopniowy wzrost świadomości religijnej w wyniku systematycznej i prawidłowo prowadzonej formacji prowadzi młodego człowieka do pogłębionej wiary.

W oratorium – obok wychowania religijnego – bardzo ważne jest wprowadzenie w świat kultury, rozwijanie zdolności uczenia się opartych na doświadczeniu życiowym. Nie ustala się tam ostatecznych i niezmiennych wzorów, postaw, ale raczej przygotowuje do interpretowania i rozumienia faktów, dostrzegania działających sił, właściwej oceny i do dokonywania wyborów. Animacja kulturalna w oratorium rozbudza głęboką aspirację życia i rozwoju osobowościowego<sup>16</sup>.

Na podłożu ewangelizacji i animacji kulturalnej rozwija się w oratorium zabawa – autoekspresja młodzieży. Dzięki spontanicznemu wyrażaniu swoich zachowań młody człowiek poznaje siebie i uczy się spożytkowania tych energii w społecznie pożądanym kierunku. Ta spontaniczna ekspresja stwarza możliwość wypowiedzenia się w formie najbardziej dostępnej dla jednostki, najlepiej harmonizującej z jej pragnieniami, będąc rzeczywistym wyrazem jej możliwości, a przy tym okazją do rozładowania napięć i uzyskania równowagi psychicznej w swoim życiu.

Tak więc oratorium kładzie nacisk na całościową, integralną formację osoby. Jego oddziaływania angażują psychikę, duszę i ciało młodego człowieka. Przez to synchronizuje rozwój osoby i pomaga jej w osiągnięciu celów. Zapoznaje młodzież z wartościami chrześcijańskimi – ogólnoludzkimi – i uczy ją dokonywania analizy sytuacji spostrzeganej i osobistego wyboru; pomaga w integracji przyjętych wartości z życiem, czyli podtrzymuje proces samowychowania u młodzieży.

Oratorium jest miejscem specyficznym. Nie ogranicza się tylko do formacji swoich członków, ale podejmuje wysiłek zaangażowania się w życie Kościoła lokalnego i środowiska, by je animować i ewangelizować<sup>17</sup>. Ideał samowychowania proponowany młodzieży w oratorium odnosi się do zaangażowania w działanie na rzecz wyzwolenia siebie przez służbę w duchu osobistej odpowiedzialności.

<sup>16</sup> Por. V e c c h i, *Salezjańskie Oratorium*.

<sup>17</sup> Specjalna Kapituła Generalna 20. 379.

Podsumowując powyższe rozważania można zauważyć, że oratorium według ks. Bosko jest środowiskiem wychowawczym, w którym dokonuje się formacja religijno-moralna. Fundamentem zaś powodzenia wychowawczego jest osobiste zaangażowanie się młodzieży w formację wewnętrzną, czyli podjęcie samowychowania.

Biorąc pod uwagę specyfikę oratorium, jego funkcje wspomagające w kształtowaniu się dojrzałości osobowej uczestników, można przypuszczać, że u młodzieży wystąpią pewne różnice w samowychowaniu w zależności od czasu przynależności do oratorium. Aby przyjrzeć się bliżej samowychowaniu w oratoriach, zostały przeprowadzone badania empiryczne. Druga część opracowania poświęcona jest temu zagadnieniu.

## II. EFEKTY SAMOWYCHOWAWCZE MŁODZIEŻY W ŚWIELE WYNIKÓW BADAŃ EMPIRYCZNYCH

Wyniki uzyskane w kwestionariuszu przez młodzież należącą do oratoriów prowadzonych systemem prewencyjnym św. Jana Bosko zostały opracowane według kryterium czasu przynależności do oratorium: grupa I (3 lata), grupa II (do 2 lat).

Poniżej przedstawiono szczegółową analizę wyników badań w ramach każdego czynnika. Pytania będą omawiane w odniesieniu do tego elementu samowychowania, dla którego są wskaźnikiem.

### 1. Samowychowanie a czas przynależności do oratorium

Okres przynależności do oratorium związany z czasem oddziaływań wychowawczych wpływa na podejmowanie samowychowania, ze względu na lepsze poznanie przez uczestników możliwości rozwojowych tkwiących w systemie prewencyjnym.

Wyniki uzyskane przez grupę I odnośnie do obrazu siebie są bardziej rozrzucone na skali, natomiast wyniki uzyskane przez grupę II są bardziej uśrednione (zob. tab. 1).

Z prezentowanych danych wynika, że prawie wszyscy z grupy I (91%) chcą być sobą, więcej niż połowa odczuwa zadowolenie z osiągniętych sukcesów (52%) i te osiągnięcia pobudzają ich do dalszej pracy (52%). Wiele osób (41%) uważa, że to od nich zależy kształt ich życia, a wielu też wierzy w swoje możliwości (41%), tym samym podejmuje pracę nad sobą (41%); 39%

wie, jakie ma zalety i wady, zaś 37% deklaruje się jako optymiści, a tylko 25% jest wiernych przyjętym zobowiązaniom i zasadom.

a) *Obraz siebie*

Tab. 1. Porównanie wyników uzyskanych przez badane osoby odnośnie do obrazu siebie

| Obraz siebie                                         | Grupa I |       | Grupa II |       |
|------------------------------------------------------|---------|-------|----------|-------|
|                                                      | L       | %     | L        | %     |
| a) wiem, jakie mam zalety i wady                     | 17      | 38.64 | 12       | 38.71 |
| b) mam do siebie zaufanie                            | 6       | 13.64 | 5        | 16.13 |
| c) jestem optymistą                                  | 16      | 36.36 | 8        | 25.81 |
| d) uważam, że ode mnie zależy kształt mego życia     | 18      | 40.91 | 13       | 41.94 |
| e) wierzę w swoje możliwości                         | 18      | 40.91 | 12       | 38.71 |
| f) nie jestem wierny przyjętym zasadom               | 0       | 0.00  | 3        | 9.68  |
| g) jestem pesymistą                                  | 1       | 2.27  | 4        | 12.90 |
| h) pracuję nad sobą                                  | 18      | 40.91 | 18       | 58.06 |
| i) nie realizuję podjętych postanowień               | 5       | 11.36 | 1        | 3.23  |
| j) jestem wierny przyjętym zasadom                   | 11      | 25.00 | 5        | 16.13 |
| k) nie chcę się zmieniać                             | 3       | 6.82  | 1        | 3.23  |
| l) nie wierzę w swoje możliwości                     | 1       | 2.27  | 4        | 12.90 |
| ł) moje sukcesy sprawiają mi radość                  | 23      | 52.27 | 14       | 45.16 |
| m) czuję się gorszy od innych                        | 4       | 9.09  | 4        | 12.90 |
| n) chcę być sobą                                     | 30      | 90.91 | 12       | 38.71 |
| o) moje sukcesy pobudzają mnie do dalszych osiągnięć | 23      | 52.27 | 12       | 38.71 |

$$\chi^2=16.537 \quad p.u.=0.05 \quad df=12$$

Natomiast osoby będące krótko w oratorium przede wszystkim deklarują pracę nad sobą (58%), zauważając, że sukcesy sprawiają im radość (45%), ale tylko 26% jest optymistami, a 16% rzeczywiście realizuje postanowienia. 42% uważa, że od nich zależy kształt życia, ale już mniej (39%) wierzy w swoje możliwości, znając swoje wady i zalety (39%).

Obie grupy różnią się zdecydowanie w zakresie postawy życiowej (pesymizm – optymizm), wierności przyjętym zasadom i realizacji postanowień. Grupa I jest bardziej optymistyczna i wierna zasadom, ale mniej konsekwentna; natomiast grupa II jest bardziej pesymistyczna i ma mniej wiary w swoje możliwości. Między grupami stwierdzono istotne różnice statystyczne, czyli można mówić o różnicach w obrazie siebie między grupami.

Drugą zasadę w systemie prewencyjnym tworzy religia. Tabela 2 pozwala przeanalizować jej wpływ na życie młodego człowieka.

Tab. 2. Porównanie wyników uzyskanych przez grupę I i II w obrazie siebie w zakresie religijności

| Religijność                             | Grupa I |       | Grupa II |       |
|-----------------------------------------|---------|-------|----------|-------|
|                                         | L       | %     | L        | %     |
| a) doświadczyłem spotkania z Bogiem     | 14      | 31.81 | 8        | 25.81 |
| b) Bóg jest w każdym człowieku          | 36      | 81.82 | 16       | 51.61 |
| c) religia to ideologia                 | 3       | 6.82  | 1        | 3.23  |
| d) moim życiem rządzi przypadek         | 2       | 4.55  | 2        | 6.45  |
| e) wszystko jest w rękach Boga          | 36      | 81.82 | 20       | 45.45 |
| f) z radością wypełniam obowiązki       | 6       | 13.64 | 3        | 9.68  |
| g) pogłębiać wiedzę o Bogu              | 21      | 47.73 | 17       | 54.84 |
| h) nie doświadczyłem spotkania z Bogiem | 1       | 2.27  | 3        | 9.68  |
| i) jestem apostołem                     | 5       | 11.36 | 5        | 16.13 |
| j) jestem coraz bliżej Boga             | 12      | 27.27 | 10       | 32.26 |
| k) publicznie rozmawiam o Bogu          | 10      | 22.73 | 6        | 19.35 |
| l) jestem daleko od Boga                | 3       | 6.83  | 1        | 3.23  |
| ł) nie wypełniam obowiązków             | 4       | 9.09  | 5        | 16.13 |
| m) Bóg i wiara nie interesują mnie      | 0       | 0.00  | 0        | 0.00  |

$$\chi^2=4.812 \quad p.u.=n.i. \quad df=10$$

Jakkolwiek między grupami nie ma istotnej różnicy statystycznej, to jednak można stwierdzić wyraźne różnice między grupami w określonych wyborach. Grupa I w zdecydowanej większości wszystko uzależnia od Boga (82%), uznając, że Bóg jest w każdym człowieku (82 %), ale już tylko 48% pogłębia wiedzę o Bogu, a 32% doświadczyło spotkania z Bogiem.

Natomiast grupa II przede wszystkim pogłębia wiedzę o Bogu (55%), nieco mniej osób uznaje, że Bóg jest w każdym człowieku (52%), 45% jest przekonanych, że wszystko jest w rękach Boga, a 32% uważa, że jest coraz bliżej Boga.

Obie grupy różnią się między sobą w kwestii doświadczenia spotkania z Bogiem; przekonania, że Bóg jest w każdym człowieku, że wszystko jest w rękach Boga, wypełniania obowiązków i apostołstwa. Grupa I bardziej uznaje wszechmoc Boga, lepiej i z radością wypełnia obowiązki i częściej doświadcza Boga. Natomiast grupa II bardziej dąży do poznania Boga i deklaruje

coraz większą bliskość z Bogiem oraz zaangażowanie apostołskie, ale słabiej wypełnia obowiązki i rzadziej doświadcza spotkania z Bogiem.

b) *Ideał analizowany przez cele cząstkowe i cel ostateczny*

Tab. 3. Porównanie wyników uzyskanych przez badane osoby odnośnie do celów cząstkowych

| Realizacja celów                      | Grupa I |      | Grupa II |      |
|---------------------------------------|---------|------|----------|------|
|                                       | L       | %    | L        | %    |
| a) kształtowanie dojrzałej osobowości | 15      | 34.1 | 3        | 9.7  |
| b) przygotowanie do wyboru zawodu     | 4       | 9.1  | 3        | 9.7  |
| c) rozeznanie powołania               | 6       | 13.6 | 3        | 9.7  |
| d) życie według wiary                 | 4       | 9.1  | 9        | 29.0 |
| e) kontakty międzyludzkie             | 1       | 2.3  | 1        | 3.2  |
| f) rozwijanie życia uczuciowego       | 5       | 11.4 | 4        | 12.9 |
| g) kształcenie się                    | 6       | 13.6 | 6        | 19.4 |
| h) służba Ojczyźnie                   | 1       | 2.3  | 1        | 3.2  |
| i) umacnianie więzi w rodzinie        | 0       | 0.0  | 0        | 0.0  |
| j) zdobywanie sławy                   | 1       | 2.3  | 0        | 0.0  |
| k) bogacenie się                      | 0       | 0.0  | 0        | 0.0  |
| l) inne                               | 1       | 2.3  | 1        | 3.2  |

$$\chi^2=9.762 \quad p.u.=n.i. \quad df=6$$

Miedzy grupami nie ma wyraźnych różnic statystycznych, niemniej można zauważyć pewne tendencje w wyborach.

Grupa I przede wszystkim pracuje nad kształtowaniem dojrzałości osobowej (34%), rozeznawaniem powołania (14%) i kształceniem się (14%). Kolejnymi celami są: rozwijanie życia uczuciowego (11%), przygotowanie do wyboru zawodu (9%) i życie według wiary (9%). Natomiast grupa II na pierwszym miejscu stawia życie według wiary (29%), a następnie kształcenie się (19%) i rozwijanie życia uczuciowego. Kolejnymi wartościami równorzędnymi są: kształtowanie dojrzałej osobowości (10%), przygotowanie do wyboru zawodu (10%) i rozeznawanie powołania (10%).

Dla grupy I większe znaczenie aktualnie ma kształtowanie dojrzałej osobowości i rozeznawanie powołania, zaś dla grupy II – życie według wiary i kształcenie się.

Najniższe wybory w obu grupach otrzymały wartości następujące: kontakty międzyludzkie, służba Ojczyźnie, zdobywanie sławy. Grupy odrzuciły wartoś-

ci w postaci bogacenia się i umacniania więzi w rodzinie. Wśród wartości dodanych pojawiły się: realizowanie miłości w życiu, rozwijanie zainteresowań.

Tab. 4. Porównanie wyników uzyskanych przez badane grupy odnośnie do celu ostatecznego

| Wartości ostateczne               | Grupa I |       | Grupa II |       |
|-----------------------------------|---------|-------|----------|-------|
|                                   | L       | %     | L        | %     |
| a) dobrobyt                       | 6       | 13.63 | 4        | 12.90 |
| b) władza                         | 0       | 0.00  | 1        | 3.23  |
| c) spokojne życie                 | 22      | 50.00 | 10       | 32.25 |
| d) dużo przyjaciół                | 21      | 47.91 | 16       | 51.61 |
| e) silny charakter                | 17      | 38.63 | 12       | 38.71 |
| f) szczęście rodzinne             | 25      | 56.83 | 20       | 64.50 |
| g) wiara religijna                | 29      | 68.13 | 15       | 48.38 |
| h) dużo przygód                   | 9       | 20.45 | 4        | 12.90 |
| i) pomyślność Ojczyzny            | 5       | 11.39 | 3        | 9.67  |
| j) mądrość                        | 13      | 29.54 | 16       | 51.61 |
| k) doskonałość duchowa            | 16      | 36.36 | 16       | 51.61 |
| l) własny rozwój                  | 17      | 38.63 | 9        | 29.02 |
| l) zbawienie wieczne              | 27      | 61.36 | 21       | 67.74 |
| m) inne (miłość Boga i bliźniego) | 4       | 9.09  | 0        | 0.00  |

$$\chi^2=7.302 \quad p.u.=n.i. \quad df=11$$

Osoby z grupy I uczęszczające do oratorium jako ostateczny cel swego życia na pierwszym miejscu stawiają wiarę religijną (68%), zbawienie wieczne (61%) oraz szczęście rodzinne (57%) i spokojne życie (50%). Duże znaczenie w tej grupie ma również posiadanie grona przyjaciół (47%). Na następnych miejscach plasują się: własny rozwój (39%) i silny charakter (39%) oraz doskonałość duchowa (36%) i mądrość (30%). Dla osób uczęszczających krótko do oratorium najważniejsze znaczenie ma zbawienie wieczne (68%) oraz szczęście rodzinne (64%). Ważne jest również osiągnięcie dojrzałości duchowej (51%), mądrości oraz posiadanie grona przyjaciół (po 52%). Wysoką pozycję wśród celów ostatecznych zajmuje w tej grupie wiara religijna (48%) oraz silny charakter (39%).

Osoby będące dłużej w oratorium bardziej akcentują znaczenie takich wartości jak: wiara, spokojne życie, dużo przygód, własny rozwój, miłość

Boga i bliźniego, natomiast dla osób będących krócej w oratorium większe znaczenie niż dla pozostałych mają: szczęście rodzinne, mądrość, doskonałość duchowa.

*c) Poznawanie siebie w relacji z innymi osobami*

Kolejnym elementem procesu samowychowania jest analiza sytuacji w aspekcie sposobów poznawania siebie (porównanie z innymi, opinie innych, naśladowanie) oraz sytuacji, które najbardziej sprzyjają samowychowaniu.

Tab. 5. Wyniki uzyskane przez badanych w zakresie porównywania siebie z innymi

| Porównywanie z innymi     | Grupa I |      | Grupa II |      |
|---------------------------|---------|------|----------|------|
|                           | L       | %    | L        | %    |
| a) koledzy (koleżanki)    | 7       | 16.0 | 3        | 9.7  |
| b) przyjaciele            | 17      | 38.6 | 4        | 12.9 |
| c) rodzice                | 3       | 6.8  | 2        | 6.5  |
| d) idole, gwiazdy filmowe | 0       | 0.0  | 1        | 3.2  |
| e) bohaterowie literaccy  | 1       | 2.3  | 0        | 0.0  |
| f) postacie biblijne      | 3       | 6.8  | 4        | 12.9 |
| g) święci                 | 2       | 4.5  | 2        | 6.5  |
| h) nikt                   | 11      | 25.0 | 15       | 48.4 |

$$\chi^2=8.283 \quad p.u.=n.i. \quad df=4$$

Z danych wynika, że grupa I porównuje się przede wszystkim z przyjaciółmi (39%) albo z rówieśnikami (16%), albo też nie porównuje się z nikim (25%).

Natomiast grupa II przede wszystkim deklaruje, że nie porównuje się z nikim (48%), jeśli już, to z przyjaciółmi albo postaciami biblijnymi (po 13%); odrzuca zaś kategorię bohaterów literackich.

Wyniki dotyczące naśladowania jako sposobu samopoznania w grupie I i II prezentuje tab. 6.

W preferencji osób naśladowanych nie występują istotne różnice statystyczne między grupami. Zauważyć można pewne tendencje. Grupa I naśladuje świętych (27%), albo przyjaciół (21%), albo nie naśladuje nikogo (20%). 16% naśladuje postacie biblijne.

Podobnie grupa II naśladowuje świętych albo nikogo (po 26 %) ewentualnie przyjaciół (19%).

Tab. 6. Porównanie wyników uzyskanych przez badane grupy w zakresie naśladowania jako sposobu samopoznania

| Naśladowanie innych       | Grupa I |       | Grupa II |       |
|---------------------------|---------|-------|----------|-------|
|                           | L       | %     | L        | %     |
| a) rówieśnicy             | 2       | 4.5   | 1        | 3.2   |
| b) przyjaciele            | 9       | 20.5  | 6        | 19.4  |
| c) rodzice                | 4       | 9.1   | 2        | 6.5   |
| d) idole, gwiazdy filmowe | 1       | 2.3   | 3        | 9.7   |
| e) bohaterowie literaccy  | 0       | 0.0   | 0        | 0.0   |
| f) postacie biblijne      | 7       | 16.0  | 3        | 9.7   |
| g) święci                 | 12      | 27.3  | 8        | 25.8  |
| h) nikt                   | 9       | 20.1  | 8        | 25.8  |
| Razem                     | 44      | 100.0 | 31       | 100.0 |

$$\chi^2=1.665 \quad \text{p.u.}=n.i. \quad \text{df}=5$$

W grupie I mocniej akcentuje się naśladowanie postaci biblijnych, natomiast w grupie II – nikogo i idoli.

Obie grupy wykluczają naśladowanie bohaterów literackich.

Tab. 7. Porównanie wyników uzyskanych przez badane osoby w zakresie okoliczności sprzyjających samopoznaniu

| Okoliczności samopoznania      | Grupa I |       | Grupa II |       |
|--------------------------------|---------|-------|----------|-------|
|                                | L       | %     | L        | %     |
| a) przebywanie na łonie natury | 14      | 34.09 | 7        | 22.58 |
| b) rozmowy z innymi ludźmi     | 29      | 65.91 | 21       | 67.74 |
| c) autorefleksja               | 13      | 29.54 | 14       | 45.16 |
| d) grupa formacyjna            | 12      | 27.27 | 11       | 35.48 |
| e) rozrywka                    | 16      | 36.36 | 8        | 25.81 |
| f) praca                       | 16      | 36.36 | 11       | 35.48 |
| g) kontakt z dziełami kultury  | 1       | 2.27  | 1        | 3.23  |
| h) praktyki religijne          | 23      | 52.27 | 13       | 41.94 |
| i) żadne                       | 1       | 2.27  | 0        | 0.00  |

$$\chi^2=2.706 \quad \text{p.u.}=n.i. \quad \text{df}=6$$

Chociaż między grupami nie ma istotnych statystycznie różnic, to jednak można zauważyć pewne różnice w wyborach (tab. 7).

Dla osób z grupy I uczęszczających do oratorium najlepszymi warunkami sprzyjającymi samopoznaniu są rozmowy z innymi ludźmi (66%) oraz praktyki religijne (52%), następnie praca i rozrywka (po 36%), przebywanie na łonie natury (34%), autorefleksja (30%) i udział w grupie formacyjnej (27%).

Osoby z grupy II uczęszczające do oratorium również najlepiej poznają siebie podczas rozmów z innymi ludźmi (68%), w wyniku autorefleksji (45%) i w wypełnianiu praktyk religijnych (42%). Znaczącą pozycję zajmuje również samopoznanie poprzez pracę i udział w grupie formacyjnej (po 36%). Kolejne miejsce zajmuje rozrywka (26%) oraz przebywanie na łonie natury (23%).

Osoby dłużej uczęszczające do oratorium bardziej akcentują w samopoznaniu rolę przebywania na łonie natury, rozrywki i praktyk religijnych, natomiast dla pozostałych większe znaczenie niż w grupie poprzedniej ma autorefleksja i grupa formacyjna. Najmniejsze znaczenie dla samopoznania w obu grupach ma kontakt z dziełami kultury.

Duże znaczenie w samowychowaniu w obu grupach mają praktyki religijne.

Tab. 8. Porównanie wyników uzyskanych przez badane osoby odnośnie do preferencji praktyk religijnych w samowychowaniu

| Praktyki religijne                                    | Grupa I |       | Grupa II |       |
|-------------------------------------------------------|---------|-------|----------|-------|
|                                                       | L       | %     | L        | %     |
| a) modlitwa                                           | 28      | 63.63 | 22       | 70.96 |
| b) katecheza                                          | 6       | 13.63 | 9        | 29.02 |
| c) msza św.                                           | 27      | 61.36 | 18       | 58.06 |
| d) sakrament pojednania                               | 21      | 47.91 | 12       | 38.71 |
| e) komunie św.                                        | 30      | 68.18 | 13       | 41.93 |
| f) rachunek sumienia                                  | 6       | 13.63 | 5        | 16.05 |
| g) nawiedzenie Pana Jezusa w Najświętszym Sakramencie | 4       | 9.09  | 3        | 9.67  |
| h) kult maryjny                                       | 3       | 6.81  | 2        | 6.45  |
| i) żadne                                              | 0       | 0.00  | 3        | 9.67  |

$$\chi^2=6.424$$

$$p.u.=n.i.$$

$$df=7$$

Dla osób z grupy I największe znaczenie w samowychowaniu ma komunია św. (68%) i msza św. (61%); dużą rolę w ich życiu odgrywa również sakrament pojednania (48%). Natomiast dla osób będących w oratorium krótko największe znaczenie ma modlitwa (70%), następnie dopiero msza św. (58%) i komunია św. (42%). Dla innych (29%) pomocą w pracy nad sobą jest katecheza.

Osoby będące długo w oratorium bardziej niż pozostali akcentują w pracy nad sobą rolę komunii św. i sakramentu pojednania, natomiast osoby krótko uczęszczające do oratorium widzą większą rolę modlitwy i katechezy. 10% osób z grupy II nie dostrzega w ogóle miejsca praktyk religijnych w samowychowaniu.

#### d) *Procesy decyzyjne*

Kolejny etap samowychowania to podejmowanie decyzji, określone częstotliwością i motywacją określonych działań, tj. modlitwa, katecheza, uczestnictwo we mszy św., spowiedź, komunია św., nawiedzenie Najświętszego Sakramentu, rachunek sumienia, kult maryjny, śpiew, praca, zabawa, lektura, dialog.

Tab. 9. Porównanie wyników uzyskanych przez badane grupy odnośnie do częstotliwości modlitwy

| Modlitwa                | Grupa I |       | Grupa II |       |
|-------------------------|---------|-------|----------|-------|
|                         | L       | %     | L        | %     |
| a) kilka razy dziennie  | 8       | 18.2  | 4        | 12.9  |
| b) codziennie           | 24      | 54.5  | 19       | 61.3  |
| c) co kilka dni         | 2       | 4.5   | 1        | 3.2   |
| d) od czasu do czasu    | 5       | 11.4  | 3        | 9.7   |
| e) trudno mi powiedzieć | 5       | 11.4  | 4        | 12.9  |
| Razem                   | 44      | 100.0 | 31       | 100.0 |

$$\chi^2=0.609 \quad p.u.=n.i. \quad df=3$$

Częstotliwość modlenia się w obu grupach jest zbliżona. Ponad połowa (55%) osób z grupy I modli się codziennie a 18% nawet kilka razy dziennie.

W grupie II 61% modli się codziennie i 13% częściej niż jeden raz dziennie, pozostali (26%) modlą się rzadko.

Tab. 10. Porównanie wyników uzyskanych przez badane osoby  
odnośnie do motywacji uczęszczania na katechezę

| Motywacja uczęszczania<br>na katechizację | Grupa I |        | Grupa II |       |
|-------------------------------------------|---------|--------|----------|-------|
|                                           | L       | %      | L        | %     |
| a) tak mi każą rodzice                    | 1       | 2.3    | 0        | 0.0   |
| b) chcę lepiej poznać Boga                | 29      | 65.9   | 23       | 74.2  |
| c) chcę się czegoś dowiedzieć o sobie     | 7       | 16.0   | 0        | 0.0   |
| d) jest fajnie                            | 4       | 9.1    | 4        | 12.9  |
| e) nie uczęszczam                         | 3       | 6.8    | 4        | 12.9  |
| Razem                                     | 44      | ~100.0 | 31       | 100.0 |

$$\chi^2=6.786 \quad \text{p.u.}=n.i. \quad df=4$$

Najważniejszym motywem uczęszczania na katechezę w obu grupach (66% i 74%) jest dążenie, by lepiej poznać Boga. W grupie I drugorzędnym motywem jest chęć dowiedzenia się czegoś nowego o sobie (16%) oraz względy przyjemnościowe (9%) i nakazy rodziców (2%); 7% nie uczęszcza wcale. W grupie II drugorzędnym motywem jest motyw przyjemnościowy (13%); grupa ta odrzuca motyw nakazu rodziców i samopoznawczy.

Tab. 11. Porównanie wyników uzyskanych przez badanych  
odnośnie do częstotliwości uczestniczenia we mszy św.

| Udział we mszy św.                | Grupa I |       | Grupa II |       |
|-----------------------------------|---------|-------|----------|-------|
|                                   | L       | %     | L        | %     |
| a) częściej niż w każdą niedzielę | 27      | 61.4  | 18       | 58.1  |
| b) w niedzielę                    | 9       | 20.5  | 8        | 25.8  |
| c) prawie w każdą niedzielę       | 7       | 16.0  | 0        | 0.0   |
| d) ok. 1-2 razy w miesiącu        | 0       | 0.0   | 1        | 3.2   |
| e) trudno mi powiedzieć           | 1       | 2.3   | 4        | 12.9  |
| Razem                             | 44      | 100.0 | 31       | 100.0 |

$$\chi^2=9.786 \quad \text{p.u.}=0.05 \quad df=4$$

Częstotliwość uczestniczenia we mszy św. różnicuje grupę I i II na poziomie  $\text{p.u.}=0.05$ . Istotne różnice występują w kategorii „prawie w każdą niedzielę” oraz „trudno mi powiedzieć”. Zdecydowana większość w obu grupach uczestniczy we mszy św. w niedzielę albo częściej (82% i 84%), natomiast

pozostali w grupie II najczęściej nie umieją powiedzieć, jak często (13%), zaś w grupie I deklarują zazwyczaj (16%) uczestnictwo prawie w każdą niedzielę.

Tab. 12. Porównanie wyników uzyskanych przez badane osoby  
odnośnie do częstotliwości spowiedzi

| Spowiedź                   | Grupa I |        | Grupa II |       |
|----------------------------|---------|--------|----------|-------|
|                            | L       | %      | L        | %     |
| a) kilka razy w miesiącu   | 10      | 22.7   | 6        | 19.4  |
| b) raz w miesiącu          | 32      | 72.7   | 17       | 54.8  |
| c) kilka razy w roku       | 2       | 4.5    | 5        | 16.1  |
| d) raz w roku              | 0       | 0.0    | 1        | 3.2   |
| e) rzadziej niż raz w roku | 0       | 0.0    | 2        | 6.5   |
| Razem                      | 44      | ~100.0 | 31       | 100.0 |

$$\chi^2=7.860 \quad \text{p.u.}=n.i. \quad df=4$$

W grupie I 95% badanych korzysta z sakramentu pojednania raz w miesiącu (73%) lub częściej (23%), pozostali (5%) kilka razy w roku. Natomiast w grupie II 55% korzysta ze spowiedzi raz w miesiącu, 19% kilka razy w miesiącu i 16% kilka razy w roku, a 10% raz w roku lub rzadziej. Choć nie ma istotnych różnic statystycznych wyraźnie zaznaczają się tendencje w wyborach. Grupa I bardziej preferuje spowiedź raz w miesiącu, grupa II kilka razy w roku lub rzadziej.

Tab. 13. Porównanie wyników uzyskanych przez badane osoby  
odnośnie do motywacji przystępowania do komunii św.

| Motywy przystępowania do komunii św.               | Grupa I |       | Grupa II |       |
|----------------------------------------------------|---------|-------|----------|-------|
|                                                    | L       | %     | L        | %     |
| a) chęć pokazania się                              | 0       | 0.0   | 0        | 0.0   |
| b) konieczność rozliczenia się z tego przed innymi | 0       | 0.0   | 0        | 0.0   |
| c) osobiste spotkanie z Bogiem                     | 31      | 70.5  | 16       | 51.6  |
| d) fakt bycia bezpośrednio po spowiedzi            | 3       | 6.8   | 0        | 0.0   |
| e) pragnienie umocnienia                           | 9       | 20.5  | 12       | 38.7  |
| f) żadne                                           | 1       | 2.3   | 2        | 6.5   |
| g) nie przystępuję                                 | 0       | 0.0   | 1        | 3.2   |
| Razem                                              | 44      | 100.0 | 31       | 100.0 |

$$\chi^2=8.209 \quad \text{p.u.}=n.i. \quad df=4$$

Pytanie o motywację nie różnicuje istotnie statystycznie obu grup, jednak pewne różnice występują. W grupie I 71% podkreśla, że komunია św. jest dla nich osobistym spotkaniem z Bogiem a w grupie II tylko 52%; natomiast w grupie II bardziej podkreśla się pragnienie umocnienia (39%) niż w grupie I (21%). Pozostałe osoby z grupy I przystępują do komunii św. dlatego, że są bezpośrednio po spowiedzi (7%).

Tab. 14. Porównanie wyników uzyskanych przez badane osoby odnośnie do motywacji czynienia rachunku sumienia

| Motywy rachunku sumienia                     | Grupa I |       | Grupa II |       |
|----------------------------------------------|---------|-------|----------|-------|
|                                              | L       | %     | L        | %     |
| a) możliwość poznania siebie                 | 17      | 38.6  | 6        | 19.4  |
| b) okazja do usprawiedliwienia się           | 3       | 6.8   | 1        | 3.2   |
| c) okazja do czynienia postanowień           | 14      | 31.8  | 9        | 29.0  |
| d) możliwość kontroli realizacji postanowień | 9       | 20.5  | 12       | 38.7  |
| e) żadna                                     | 1       | 2.3   | 3        | 9.7   |
| Razem                                        | 44      | 100.0 | 31       | 100.0 |

$$\chi^2=6.725 \quad p.u.=n.i. \quad df=4$$

Pytanie nie różnicuje grup na poziomie istotnym statystycznie. W grupie I rachunek sumienia jest przede wszystkim okazją do samopoznania (39%), czynienia postanowień (32%) i kontroli ich realizacji (20%); natomiast w grupie II rachunek sumienia jest zwłaszcza okazją do kontroli postanowień (39%), czynienia postanowień (29%) i samopoznania (19%). Grupa I akcentuje bardziej możliwość samopoznania, zaś grupa II możliwość samokontroli.

Tab. 15. Porównanie wyników uzyskanych przez badane grupy w zakresie roli animatora w życiu badanych

| Animator                                              | Grupa I |       | Grupa II |        |
|-------------------------------------------------------|---------|-------|----------|--------|
|                                                       | L       | %     | L        | %      |
| a) przebywa z młodzieżą i darzy ją zaufaniem          | 21      | 47.7  | 12       | 38.7   |
| b) zależy mu na mnie i moim dobru                     | 12      | 27.3  | 10       | 32.3   |
| c) przebaczy mi moje przewinienia                     | 1       | 2.3   | 0        | 0.0    |
| d) kontroluje mnie                                    | 2       | 4.5   | 4        | 12.9   |
| e) mogę się mu zwierzyć ze swoich życiowych problemów | 5       | 11.4  | 2        | 6.5    |
| f) nikt szczególnie w moim życiu                      | 3       | 6.8   | 3        | 9.7    |
| Razem                                                 | 44      | 100.0 | 31       | ~100.0 |

$$\chi^2=3.439 \quad p.u.=n.i. \quad df=5$$

W obu grupach animator postrzegany jest przede wszystkim jako osoba, która przebywa z młodzieżą i darzy ją zaufaniem (48% i 39%) i której zależy na uczestnikach i ich dobru (27% i 32%). W grupie I więcej osób (11%) uważa, że może się jej zwierzyć ze swoich życiowych problemów, zaś dla grupy II jest to osoba, która ich kontroluje (13%).

Tab. 16. Porównanie wyników uzyskanych przez badane grupy w zakresie źródeł pomocy i wsparcia przy rozwiązywaniu problemów

| Osoby dające wsparcie       | Grupa I |       | Grupa II |        |
|-----------------------------|---------|-------|----------|--------|
|                             | L       | %     | L        | %      |
| a) rówieśnicy               | 4       | 9.1   | 2        | 6.5    |
| b) animatorzy               | 1       | 2.3   | 0        | 0.0    |
| c) przyjaciele              | 20      | 45.4  | 17       | 54.8   |
| d) ksiądz                   | 2       | 4.5   | 4        | 12.9   |
| e) rodzice                  | 6       | 13.6  | 4        | 12.9   |
| f) inne osoby (napisz kto?) | 4       | 9.1   | 2        | 6.5    |
| g) nikt                     | 7       | 16.0  | 2        | 6.5    |
| Razem                       | 44      | 100.0 | 31       | ~100.0 |

$$\chi^2=4.297$$

$$p.u.=n.i.$$

$$df=6$$

W grupie I osoby badane najczęściej rozmawiają o swoich życiowych problemach z przyjaciółmi (45%) i rodzicami (14%). W grupie II osoby najczęściej rozmawiają o problemach z przyjaciółmi (55%), rodzicami (13%) i księdzem (13%). Osoby z grupy II bardziej preferują rozmowy z przyjaciółmi lub z księdzem, zaś w grupie I zaznacza się tendencja powstrzymywania się od rozmów. Wśród innych osób, które dopisali badani są: Jezus i Maryja, święci, „osoba, którą kocham”.

Rolę oratorium w życiu badanych ukazuje tabela 17.

Osoby z grupy I akcentują to, że oratorium jest miejscem, gdzie mogą nawiązać osobiste przyjaźnie (48%), gdzie mogą pracować nad sobą (39%), dla innych (36%) i podkreślają, że zawsze jest dla nich otwarte (39%), że mogą spędzić tu swój wolny czas (30%), spotkać się z innymi osobami (30%), bo jest „fajna” atmosfera (27%) i można się czegoś dowiedzieć o Bogu (23%). Dla osób uczęszczających krótko do oratorium jest ono zwłaszcza miejscem zaangażowania w pracę nad sobą (45 %), następnie miejscem ciekawej katechezy (35%), nawiązywania osobistych przyjaźni (35%). Zaznaczają, że mogą zawsze tu przyjść (26%), że jest „fajna” atmosfera (29%),

mogą się spotkać, zaangażować na rzecz innej osoby i kształtować postawę solidarności (po 23%).

Jednakże w hierarchii motywów przychodzenie do oratorium nie ma istotnych różnic statystycznych.

Tab. 17. Porównanie wyników uzyskanych przez badane osoby  
odnośnie do motywacji uczęszczania do oratorium

| Oratorium to miejsce (możliwość):          |    |       | Grupa II |       |
|--------------------------------------------|----|-------|----------|-------|
|                                            | L  | %     | L        | %     |
| a) gdzie mogę zawsze przyjść               | 17 | 38.63 | 8        | 25.81 |
| b) gdzie mogę nawiązać osobiste przyjaźnie | 21 | 47.91 | 11       | 35.48 |
| c) gdzie jest „fajna” atmosfera            | 12 | 27.27 | 9        | 29.02 |
| d) gdzie mogę spędzić wolny czas           | 13 | 29.54 | 6        | 19.35 |
| e) ciekawej katechezy                      | 10 | 22.76 | 11       | 35.48 |
| f) spotkań towarzyskich                    | 13 | 29.54 | 7        | 22.58 |
| g) kształtowania się postawy solidarności  | 3  | 6.81  | 7        | 22.58 |
| h) zaangażowania na rzecz innej osoby      | 16 | 36.36 | 7        | 22.58 |
| i) zaangażowania w pracę nad sobą          | 17 | 38.83 | 14       | 45.16 |
| j) nic szczególnego                        | 1  | 2.27  | 2        | 6.45  |

$$\chi^2=9.131 \quad \text{p.u.}=n.i. \quad df=9$$

### e) Samokontrola

Kolejnym elementem samowychowania jest samokontrola. Jej wskaźnikami są: częstotliwość i motywacja oraz osiągnięte już efekty pracy nad sobą.

Tab. 18. Porównanie wyników uzyskanych przez badane osoby  
odnośnie do częstotliwości samokontroli

| Samokontrola             | Grupa I |       | Grupa II |       |
|--------------------------|---------|-------|----------|-------|
|                          | L       | %     | L        | %     |
| a) codziennie            | 12      | 27.3  | 5        | 16.1  |
| b) kilka razy w tygodniu | 14      | 31.8  | 10       | 32.3  |
| c) raz w tygodniu        | 6       | 13.6  | 4        | 12.9  |
| d) raz w miesiącu        | 1       | 2.3   | 2        | 6.5   |
| e) kilka razy w miesiącu | 3       | 6.8   | 5        | 16.1  |
| f) od czasu do czasu     | 8       | 18.2  | 4        | 12.9  |
| g) wcale                 | 0       | 0.0   | 1        | 3.2   |
| Razem                    | 44      | 100.0 | 31       | 100.0 |

$$\chi^2=5.013 \quad \text{p.u.}=n.i. \quad df=6$$

Najwięcej osób badanych w obu grupach kontroluje realizację postanowień raz w tygodniu i częściej (73% i 61%). 23% w grupie II prowadzi samokontrolę raz lub kilka razy w miesiącu, a w grupie I tylko 9%. Natomiast w grupie I więcej osób niż w II kontroluje siebie sporadycznie (18% i 13 %). W grupie I jest tendencja do codziennej samokontroli, zaś w grupie II do samokontroli kilka razy w miesiącu.

Tab. 19. Porównanie wyników uzyskanych przez badanych  
odnośnie do motywacji do samokontroli

| Motywy samokontroli                 | Grupa I |       | Grupa II |       |
|-------------------------------------|---------|-------|----------|-------|
|                                     | L       | %     | L        | %     |
| a) sumienie                         | 25      | 56.8  | 15       | 48.3  |
| b) brak efektów                     | 3       | 6.8   | 4        | 12.9  |
| c) opinie innych osób               | 7       | 16.0  | 0        | 0.0   |
| d) poczucie niezadowolenia z siebie | 8       | 18.2  | 10       | 32.3  |
| e) nic                              | 1       | 2.2   | 2        | 6.5   |
| Razem                               | 44      | 100.0 | 31       | 100.0 |

$$\chi^2=8.191 \quad p.u.=n.i. \quad df=4$$

Najczęstszą przyczyną kontroli realizacji postanowień są wyrzuty sumienia (57% i 48%) oraz poczucie niezadowolenia z siebie, przy czym jest ono większe w grupie II (18% i 32%). Dla 16% osób z grupy I większe znaczenie mają opinie innych ludzi, zaś w grupie II – brak efektów i poczucie niezadowolenia z siebie.

## 2. Omówienie wyników badań empirycznych

W swoim systemie prewencyjnym ks. Bosko proponuje młodym ludziom wzięcie odpowiedzialności za swoje życie i za swój rozwój. Młodzież uczęszczająca do oratorium prowadzonego systemem prewencyjnym jest zróżnicowana pod wieloma względami: wiek, płeć, pochodzenie społeczne, atmosfera religijna w domu, udział w grupach formacyjnych i innych. Czynniki te wpływają na proces samowychowania. Jednak można wyróżnić pewne momenty charakterystyczne w pracy nad sobą w duchu nauki ks. Bosko. Zostaną one uwypuklone w kontekście samowychowania.

U osób dłużej związanych z systemem ks. Bosko samowychowanie przejawia się w pragnieniu bycia autentycznym, umiejętności radosnego przekształcania siebie i świata, docenianiu własnych sukcesów, braniu odpowiedzialności za swoje życie przez systematyczny i planowy wysiłek. Jednakże w tej pracy nad sobą brak im dobrego samopoznania, a przede wszystkim wytrwałości i konsekwencji w postępowaniu.

To, jak młodzież wykorzystuje posiadaną samowiedzę w swojej relacji z Bogiem, wpływa na jej formację duchową. Manifestuje się ona w pragnieniu bliskości Boga, zaufaniu Jemu. Należy jednak zwrócić uwagę, by w formacji religijnej nie przeważał element emocjonalny, tym bardziej, że badania ujawniły zbyt małe zaangażowanie tych młodych ludzi w poznawanie Boga i świadczenie o Nim wobec innych osób.

Rozwój swojej sfery duchowej musi mieć odpowiedni kierunek. Wśród celów ostatecznych, do których zdążają osoby będące w oratorium, najważniejsze miejsce zajmują wartości religijne i rodzinne. Na drodze do ich osiągnięcia młodzież angażuje się w kształtowanie swej osobowości, rozeznanie swego powołania, rozwijanie sfery intelektualnej i uczuciowej. Jednocześnie nie zostaje zauważona potrzeba umacniania więzi w rodzinie, pielęgnowania kontaktów interpersonalnych oraz zainteresowania problemami ojczyzny. W realizowaniu celów częściowych konieczna jest pomoc wychowawców, by nie prowadziły do egocentryzmu, lecz otwierały na innych ludzi. Dokonać się to może przez ukazywanie właściwych wzorów. W przypadku omawianej młodzieży wzorami do naśladowania są: Maryja, święci, postacie biblijne oraz przyjaciele. Obok wzoru cennymi źródłami inspiracji do samowychowania jest porównanie siebie z innymi osobami oraz branie pod uwagę ich opinii. Wśród okoliczności sprzyjających pracy nad sobą najważniejsze są rozmowy z innymi osobami (przyjaciele, rodzice, czasami animator) oraz praktyki religijne (msza św. z komunią św., sakrament pojednania, modlitwa). Młodzi ludzie dostrzegają również walor samowychowawczy w kontakcie z przyrodą i w rozrywce.

Na samowychowanie osób dłużej przychodzących do oratorium wpływa ich udział w grupach formacyjnych. Fakt ten wzmacnia znaczenie wartości religijnych w ich życiu oraz sprzyja bardziej systematycznej i świadomej pracy nad sobą przez większe zaangażowanie w katechezę, mszę św., komunię św., nawiedzenie Najświętszego Sakramentu, lekturę katolicką. Prowadzi do większej dyscypliny wewnętrznej, przez co umożliwia przyjmowanie zadań bardziej realnych i adekwatnych do możliwości. Poprzez spotkania w oratorium młodzież zaspokaja potrzebę samopoznania i samorealizacji.

Wśród badanych osób uczęszczających długo do oratorium są uczniowie szkół podstawowych, średnich oraz młodzież pracująca i bezrobotna. Obok wcześniej wymienionych potrzeb wzrasta wraz z wiekiem potrzeba budowania własnego światopoglądu, określenia miejsca w życiu. Własne poszukiwania poznawcze, które towarzyszą budowaniu tego światopoglądu, wyrażają się m.in. w przyjęciu skutecznych i pragmatycznych środków w pracy nad sobą. W miarę dorastania zmniejsza się znaczenie katechezy, zaś uczestnictwo we mszy św. i komunii św. wzrasta u młodzieży szkół średnich, po czym maleje u pracujących i bezrobotnych. Może to być wynikiem przyjęcia już określonej postawy życiowej lub braku odpowiedniej opieki duszpasterskiej.

Młodzież przebywająca krótko w oratorium mocno podkreśla samowychowanie, ale jednocześnie wykazuje mało zaufania do swoich możliwości. Bardzo nasilona jest u niej potrzeba poznawcza i samopoznawcza. Jej postawa duchowa bardziej opiera się na odczuciach. Ma dużo zapału apostołskiego, ale słabo wywiązuje się z obowiązków. Postanowienia realizuje przypadkowo i bez planu. Stawia sobie wysokie zadania, ale mało od siebie wymaga. Samokontrolę podejmuje niesystematycznie głównie w poczuciu niezadowolenia z siebie i braku efektów. Jednocześnie brakuje jej dobrego wglądu i zdrowego krytycyzmu. W życiu dąży do osiągnięcia głównie szczęścia rodzinnego i własnej doskonałości duchowej. Do okoliczności sprzyjających jej pracy nad sobą należą: autorefleksja i udział w grupie formacyjnej.

Spośród praktyk religijnych najważniejsza dla tych młodych ludzi jest katecheza i modlitwa. Wykazują oni zainteresowanie problematyką religijną. Mniejsze jest wykorzystanie przez nich w pracy nad sobą innych praktyk religijnych. Również zaangażowanie we wspólną rozrywkę, zabawę, pracę jest bardziej okazjonalne, podyktowane chęcią przeżycia czegoś ciekawego. Swoje bycie w oratorium postrzegają jako możliwość pracy nad sobą, kształtowania własnej doskonałości. W tym pomagają im przyjaciele, ksiądz, rzadko animator, który jest postrzegany jako osoba kontrolująca.

Natomiast u tych, którzy podjęli samowychowanie, nastąpiło pogłębienie wiary i świadomości w korzystaniu z praktyk religijnych, poprawa kontaktów interpersonalnych oraz obrazu siebie. Efekty tej pracy stały się bodźcem inspirującym do jej kontynuowania.

W świetle powyższych analiz rysują się pewne bardziej ogólne wnioski:

- 1) wraz ze wzrostem czasu przychodzenia do oratorium zwiększa się samoświadomość, samopoznanie, realizm w przyjmowaniu celów a zmniejsza się entuzjazm i spontaniczność;
- 2) udział w grupie formacyjnej przyczynia się do zwiększenia samokontroli, systematyczności, skłania do stawiania sobie wymagań.

Zagadnienie samowychowania jest bardzo ważne w organizowaniu pracy z młodzieżą. Badania empiryczne przeprowadzone wśród młodzieży przebywającej w oratoriach prowadzonych zgodnie z systemem wychowawczym św. Jana Bosko ukazały charakterystyczne cechy procesu samowychowawczego. Przeanalizowane wyniki badań wskazują znaczenie wpływu oratorium na zachowanie młodzieży, na kształtowanie własnej osobowości i religijności. Czas przebywania w oratorium, a także udział w grupie formacyjnej ma duże znaczenie w procesie samowychowania młodzieży. Wyniki badań wskazują jednocześnie na potrzebę zwrócenia uwagi na następujące zagadnienia:

- ukazywanie młodym ludziom konkretnych propozycji rozwoju osobistego przez udział w różnych grupach formacyjnych;
- wypracowanie nowych metod i środków samowychowania i uaktualnienie tradycyjnych metod na miarę potrzeb współczesnej młodzieży;
- ukazywanie i kształtowanie duchowej sfery jako istotnego środka do celu ostatecznego.

Wszystkie postulaty sprowadzają się do stawiania młodym ludziom wymagań i budzenia ducha solidarności między nimi.

## SELF-FORMATION OF THE YOUTH IN THE ORATORIES RUN IN THE FORMATIVE SYSTEM OF ST JAN BOSCO IN THE LIGHT OF EMPIRICAL RESEARCH

### S u m m a r y

The problems of self-formation in Christian pedagogy plays an essential place. In the formative system of St Jan Bosco they are dominating.

The paper seeks to show the process of self-formation in the parochial oratories, run in the preventive system of St John Bosco. Accordingly, empirical research was done among the adolescents, participating in the life of oratories, to show the significance of an oratory in the self-formation of young people.

Among the subjects under study (75 people) two groups were separated: the first group (44 subjects) stayed in the oratory more than two years; the second group (31 subjects) stayed there for less than two years.

The fact that somebody belongs to an oratory is connected with a formative influence, affecting – in some periods – the process of self-formation.

The findings proved that those people who had stayed longer in the oratory more than three years) were more committed to the process of self-formation than those who had stayed there shorter.

The subjects who were longer in the oratory were more willing to be authentic, they had a greater sense of responsibility for their own life and decisions. The religious life, too, was more profound in those people, as they were more eager to put the religious and moral values into practice. These subjects had taken up in a more decisive way the self-formative process in the religious province. Their faith had become deepened, they had gained a greater awareness in using religious practices, they had improved the interpersonal relationships in their environment.

In the light of the findings one could notice a certain regularity, namely that the longer was the sojourn in the oratory the greater was self-awareness, self-cognition, realism in making aims in one's own life, while enthusiasm and emotional "effusiveness" would subside. One could also notice, on the basis of empirical research, that individual perfection dominated, the orientation towards fellowship was scarce.

*Translated by Jan Kłós*